

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra pedagogiky

Finanční gramotnost a její aplikace v praxi

Financial literacy and its application in practice

Bakalářská práce

Autor: **Hana Hofmannová**

Vedoucí práce: Ing. Kateřina Tomšíková

2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: „Finanční gramotnost a její aplikace v praxi“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek obhajoby.

Jsem si vědoma, že moje bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitní databázi a bude veřejně přístupná k nahlédnutí.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

V Praze dne 10. března 2015

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla velmi poděkovat Ing. Kateřině Tomšíkové za poskytnuté rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat paní ředitelce a statutární zástupkyni Školy Kavčí hory za umožnění provést dotazníkové šetření v oblasti finanční gramotnosti v této střední škole.

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem „Finanční gramotnost a její aplikace v praxi“ pojednává o významu a důležitosti vzdělávání se v oblasti financí. Cílem práce je zjistit úroveň finanční gramotnosti žáků středních škol v této problematice se zaměřením na platební styk. V teoretické části bakalářské práce jsou představeny pojmy z finančního trhu - peníze, jejich funkce, způsoby placení v platebním styku, způsoby využití platebních karet a popis výhod spojených s jejich používáním, bezpečnost a rizika, hospodaření domácnosti, přebytek i nedostatek finančních prostředků, finanční produkty a práva spotřebitele. V praktické části charakterizuji svůj výzkum, který jsem provedla na základě dotazníkového šetření na střední odborné škole a analyzuji výsledky výzkumu.

Klíčová slova

finanční gramotnost, finanční vzdělávání, platební styk, platební karty, peníze

Summary

The Bachelor thesis entitled "Financial literacy and its application in practice" discusses the significance and importance of education and literacy in the area of finance. The aim is to determine the level of financial literacy of high school pupils in this area, focusing on payments. The theoretical part of the thesis presents the concepts of the financial market - money, its functions, methods of payment in the payment system, the uses of credit cards and a description of the benefits associated with their use; the safety and risk management of household surplus and shortage of funds, financial products and consumer rights. In the practical part I describe the research that I conducted based on the survey at the high school and analyse the research results.

Keywords

financial literacy, financial education, payments, credit cards, money

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Cíle a metodika	9
2.1 Cíle	9
2.2 Metodika	9
3 Teoretická část	10
3.1 Faktory ovlivňující nutnost finančního vzdělávání.....	10
3.2 Definice finančního vzdělávání podle OECD	11
3.3 Finanční vzdělávání ve středních školách	13
3.4 Standardy finanční gramotnosti	16
3.5 Vybrané produkty a služby finančního trhu	17
3.5.1 Peníze.....	17
3.5.2 Platební styk	19
3.5.3 Platební karty	21
3.5.4 Cenné papíry	26
3.5.5 Finanční produkty se státní podporou	26
3.5.6 Úvěrové produkty.....	27
3.5.7 Pojištění.....	28
3.6 Hospodaření domácnosti	29
3.6.1 Inflace	32
3.7 Ochrana spotřebitele.....	32
4 Praktická část	34
4.1 Místo šetření.....	34
4.2 Výzkumná metoda.....	35
4.2.1 Charakteristika dotazníku	35
4.2.2 Charakteristika respondentů.....	35
4.3 Výsledky dotazníkového šetření	36
4.4 Shrnutí	42
5 Závěr a doporučení.....	44

Seznam použitých zdrojů	46
Přílohy	Chyba! Záložka není definována.

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Graf 1: Graf finanční gramotnosti.....	12
Graf 2: Struktura finanční gramotnosti.....	13
Graf 3: Jak funguje bezhotovostní platební styk.....	21
Graf 4: Přebytkový rozpočet domácnosti	31
Graf 5: Schodkový rozpočet domácnosti.....	31
Graf 6: Poměr respondentů obou oborů	35
Graf 7: Poměr žáků dle pohlaví a zletilosti	36
Graf 8: Poměr žáků dle všech faktorů	36
Graf 9: Poměr způsobů placení žáků.....	37
Graf 10: Poměr odpovědí na otázku číslo 5: "Do jaké výše jsou u bezkontaktního platebního prostředku akceptovány platby bez PINu?"	38
Graf 11: Poměr odpovědí na otázku číslo 10: "Co znamená zhodnocení měny, když stávající kurz je následující: 1 EUR = 27,45 CZK?"	42
Tabulka 1: Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání	16
Tabulka 2: Výhody platebních karet	23
Tabulka 3: Pořadí úspěšnosti dle jednotlivých kategorií dotazovaných	39
Tabulka 4: Pořadí, ve kterém si žáci zapamatovali historickou osobnost na bankovce	40
Tabulka 5: Pořadí států podle úspěšnosti uhodnuté platné měny	40
Obrázek 1: Platební karta.....	24
Obrázek 2: Platební nálepka	25

1 Úvod

Finanční gramotnost se stává v dnešní době velice frekventovaným tématem. Všudypřítomná reklama nás obklopuje doslova na každém kroku, nabádá nás ke koupi, nikoliv ke spoření. V současné době je podáváno více než 1 500 insolvenčních návrhů a každý 650. občan v České republice žádá o osobní bankrot. Každý člověk ve své poštovní schránce už určitě objevil reklamní leták, který nabízel velmi výhodnou půjčku peněz za výhodné splátky, bez ručitele, vše se dohodne po telefonu... A to vše napsáno velkým, tučným písmem. Když bychom ale četli pozorně, zjistíme, že na konci letáku se skrývají ty nejdůležitější informace – celková výše nákladů na čerpání úvěru, jak dlouho budeme splácet a jak častá je splátka. Po přečtení těchto informací samozřejmě původně lákavá nabídka ztrácí svou atraktivitu. Ale kdo by tyto podmínky četl, když potřebujeme rychle peníze. Právě tato unáhlená rozhodnutí mohou vést k velkým problémům. Realita každého dne nám ukazuje, jak nezbytné je se vzdělávat v oblasti financí.

Zřejmě i proto se finanční gramotnost stala součástí mezinárodního programu hodnocení výsledků PISA v rámci OECD. Finanční gramotnost je do tohoto programu zařazená ke gramotnosti matematické, čtenářské a přírodovědné. Jak takovým situacím předcházet, jak hospodařit s penězi, půjčit si či nepůjčit, jak neuvěřit podvodníkům, jak efektivně komunikovat v oblasti financí, jak se orientovat na poli finančních produktů, nebo znát práva spotřebitele, to vše by mělo být obsahem finančního vzdělávání žáků. Finanční gramotnost by měla žákům poskytnout takové znalosti, aby byli žáci schopni ve svém životě spravovat svůj osobní i rodinný rozpočet. Vzdělávání ve finanční gramotnosti by mělo být takovou prevencí proti dluhové pasti a osobnímu bankrotu. Pokud budeme všichni gramotní v oblasti financí, možná ve svých poštovních schránkách nebudeme nalézat reklamní letáky na výhodné půjčky, protože nikoho už neosloví.

Pracuji jako učitelka a dotazníkovým šetřením jsem chtěla ověřit, zda jsou žáci schopni se orientovat v oblastech finanční gramotnosti týkající se peněz, hospodaření domácnosti, finančních produktů (platební služby a platební styk) a práv spotřebitele. Na základě těchto poznatků jsem navrhla vlastní opatření v rámci výchovně vzdělávacího procesu.

2 Cíle a metodika

2.1 Cíle

Cílem práce bylo zjistit úroveň finanční gramotnosti žáků středních škol v oblasti platebních služeb se zaměřením na platební styk a na základě zjištěných informací navrhnout vlastní opatření v rámci výchovně vzdělávacího procesu.

2.2 Metodika

V teoretické části byla použita metoda analýzy sekundárních zdrojů, tj. dostupné odborné literatury k dané problematice.

V praktické části byla použita metoda dotazníkového šetření. Respondenty pro dotazníkové šetření byli žáci Střední odborné školy služeb v Praze 4 obou oborů – Veřejnosprávní činnost a Sociální činnost. Testování proběhlo ve všech 10 třídách střední školy.

3 Teoretická část

3.1 Faktory ovlivňující nutnost finančního vzdělávání

Mezi faktory, které ovlivňují finanční vzdělávání, patří demografický vývoj obyvatelstva. Demografický vývoj do určité míry ovlivňuje ekonomiku a ekonomika zpětně působí na demografický vývoj. Charakteristickým znakem v demografii je složení podle věku a pohlaví. V posledních letech dochází ve všech vyspělých zemích k velmi významným změnám v demografickém chování. Tyto změny mají za následek demografické stárnutí a také změny ve struktuře obyvatelstva, které ve svém důsledku mají větší význam než změny počtu obyvatel. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 47)

Makroekonomický vývoj země silně ovlivňuje život běžných lidí. Mezi klíčové makroekonomické veličiny patří hrubý domácí produkt, trh práce, inflace, domácí a zahraniční ekonomika, měnový kurz a zahraniční obchod. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 95)

Moderní ekonomika nabízí širokou škálu zboží a služeb, možnost investovat své finanční prostředky do různých finančních produktů nebo podnikat. Přecenění svých možností vytváří pro občany řadu rizik. Rizika nezvládnutí osobní ekonomické situace narůstají zejména v podmínkách globalizace, které vývoj ekonomiky urychluje, ale pro řadového občana se stává méně průhlednou a tím i riskantnější z hlediska věcného rozhodování o jeho finančních operacích.

Jedním z důležitých faktorů, které určují charakter dnešní společnosti, je globalizace. Přestože neexistuje jednotný názor na vznik tohoto jevu, většina autorů se shoduje na tom, že globalizace prohlubuje závislosti mezi jednotlivými zeměmi a společenskými jevy a zmenšuje sociální prostor a čas. Globalizace znamená především volný pohyb kapitálu, služeb, financí a pracovní síly. Svět se sice stává dynamickým, ale zároveň i méně stabilním. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 74)

Finanční vzdělávání se tak stává nutností, umožní jednotlivcům rozumět svým finančním záležitostem, včetně sestavení rodinného rozpočtu, správného výběru vhodného finančního produktu či služby s ohledem na jejich riziko a výnos, včetně znalostí kam se obrátit o pomoc v případě nouze, atd. (Vybíhal a kol., 2011, s. 20)

Jak vyplývá z výsledků Standardů finanční gramotnosti pro střední vzdělávání, měli by si žáci osvojit následující klíčové kompetence odpovídající jejich schopnostem.

- **Kompetence k učení** – umět používat základní odbornou terminologii, rozvíjet své vědomosti a poznatky, třídit informace, orientovat se v oblasti finančních produktů, zhodnotit nabídky produktů, obhájit svá rozhodnutí apod.
- **Kompetence k řešení problémů** – posuzovat stav svých financí, umět s nimi hospodařit, plánovat rozpočet apod.
- **Kompetence komunikativní** – zvládnout běžnou komunikaci při realizaci finančních transakcí, znalost použití příslušných technologií (platební karta, bankomat, platební terminál), vyžadovat a trvat na plnění svých zákaznických práv apod.
- **Kompetence sociální a personální** – souvisí s kompetencemi komunikativními, slušně a uctivě komunikovat se svým protějškem, citlivě vnímat situaci rodiny v oblasti rodinného rozpočtu apod. (Navrátilová a kol. 2013, s. 92-93)

3.2 Definice finančního vzdělávání podle OECD

„Finanční vzdělávání je proces, jehož prostřednictvím si uživatelé finančních služeb i investoři zvyšují porozumění finančním produktům a pojmům a současně prostřednictvím informací, instrukcí a nestranných rad vytvářejí schopnost uvědomovat si finanční rizika i finanční příležitosti, schopnost provádět informovaný výběr, učí se, kam se obrátit o radu či pomoc a provádět další kroky vedoucí ke zlepšování své finanční „well-being“ a ochrany.“ (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 19)

Finanční gramotnost je soubor základních znalostí každého občana. V době reforem se její důležitost dramaticky zvyšuje a nezbytnost finanční gramotnosti se stává základní životní nutností a potřebou každého občana České republiky i Evropské unie. (Vybíhal a kol., 2011, s. 13)

Definice finanční gramotnosti podle Národní strategie finančního vzdělávání:
„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně

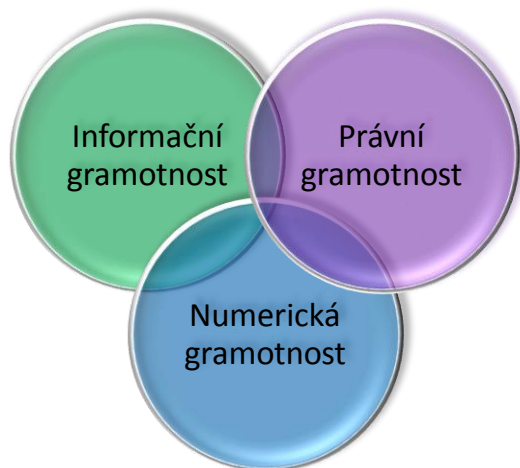
spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 30-31)

Takto pojatá definice finanční gramotnosti je součástí širší ekonomické gramotnosti. Zahrnuje problematiku ekonomiky domácnosti – zajištění příjmů a trhu práce a státu – problematika daní, zasahuje také do oblasti makroekonomie – inflace a daní – daně z příjmu. Celkově pak finanční gramotnost formuje znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl mít každý občan, aby se dokázal uplatnit v současné společnosti.

S finanční gramotností se pojí:

- **gramotnost numerická** – řešení numerických úloh týkající se financí, porozumění tabulkám a grafům,
- **gramotnost informační** – vyhledat a použít informace právě v oblasti financí a
- **gramotnost právní** – umět se orientovat v právním systému, znát svá práva a povinnosti.

Graf 1: Graf finanční gramotnosti

Zdroj: vlastní zpracování

Rozvoj těchto tří gramotností by mělo posilovat ekonomické a právní myšlení každého občana. V České republice je finanční gramotnost koncipována jako modulární, obsahující tři složky:

- **gramotnost peněžní**
- **gramotnost cenová**

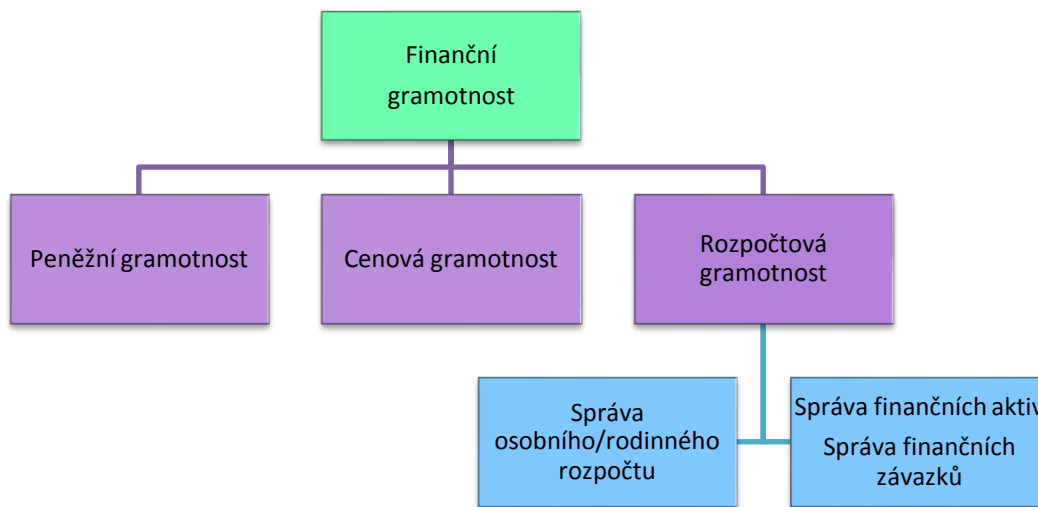
- **gramotnost rozpočtová**

Peněžní gramotnost zahrnuje kompetence nezbytné pro správu peněz, hotovostních i bezhotovostních, v českých korunách i cizích měnách a transakce s nimi, využívání služeb a finančních produktů.

Cenová gramotnost zahrnuje kompetence nezbytné pro porozumění inflaci a cenovým mechanismům.

Gramotnost rozpočtová je nejširším modulem a představuje kompetence potřebné ke správě rozpočtu jednotlivce i jeho rodiny. Správa je chápána ve větším rozsahu, zahrnuje plánování a finanční rozhodování, sestavení osobního a rodinného rozpočtu a sledování jeho vývoje. Dalšími složkami jsou kompetence potřebné k efektivní správě finančních aktiv (vklady, úspory, investice, pojištění) a správě finančních závazků (úvěry, leasingy a jiné dluhy). (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 31)

Graf 2: Struktura finanční gramotnosti

Zdroj: vlastní zpracování – Struktura finanční gramotnosti (dle Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 32)

3.3 Finanční vzdělávání ve středních školách

Finanční gramotnosti a finančnímu vzdělávání jako takovému je v současné době věnována velká pozornost. Je důležitou součástí přípravy žáků pro ekonomické rozhodování v každodenním životě. Porozumění podstatě finanční gramotnosti je rozhodující pro realizaci finančního vzdělávání ve školách - do jakých předmětů jej zařadit a jaké metody uplatňovat ve výuce.

Potřeba finanční gramotnosti jako jedné z klíčových kompetencí začala sílit až v 90. letech minulého století. V centrálně plánované ekonomice finanční trh prakticky neexistoval. Přechodem na tržní hospodářství v demokratické společnosti však došlo ke skokové změně. Začaly vznikat komerční banky, soukromé pojišťovny a díky kuponové privatizaci se rozvinul i kapitálový trh. Běžný občan byl konfrontován s rostoucí nabídkou finančních služeb. Finanční trh se stával komplikovanějším a každý z nás potřeboval stále více znalostí a zkušeností, aby se na tomto trhu mohl lépe orientovat. Zároveň se začaly objevovat nekalé a klamavé obchodní praktiky některých subjektů na finančním trhu, a tím se do popředí dostala snaha státu ochránit drobného spotřebitele. V důsledku těchto snah bylo nuceno Ministerstvo financí v oblasti bankovníctví podniknout určité kroky, které vedly k posílení postavení klientů, včetně vytvoření uceleného systému finančního vzdělávání.

Prvky finanční gramotnosti bylo možné najít i v dřívějších školních osnovách. Jednalo se však jen o dílčí oblasti hlavně v matematice. Jiná situace byla mezi středními školami s ekonomickým zaměřením, kde bylo finanční vzdělávání poměrně silně zastoupeno v odborných předmětech (ekonomie, bankovníctví, pojišťovnictví, podnikové ekonomie...), a školami jiných typů, kde téma financí zařazeno nebylo vůbec.

Celkově však jak osnovy, tak první verze rámcových vzdělávacích programů, neobsahovaly finanční vzdělávání. Po roce 2000 se začaly objevovat programy a různé projekty neziskových organizací, které se snažily vyplnit mezeru ve školním vzdělávání. Učitelům nabízely kurzy a semináře, žákům učebnice, pracovní sešity a hry. Tyto aktivity ale nebyly nijak koordinovány a obsah finanční gramotnosti byl chápán odlišně. Problémy finančního trhu a absence povinného školního finančního vzdělávání vedly stát k vytvoření systému posílení finanční gramotnosti na školách.

V závěru roku 2005 uložila vláda rezortům školství a financí učinit potřebná opatření. Celková koncepce v podobě tří klíčových dokumentů – *Strategie finančního vzdělávání*, *Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* a *Standardy finanční gramotnosti*, byla dokončena v roce 2007 na základě výzkumu Ministerstva financí. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011 s. 28-29)

Finanční vzdělávání v České republice má tzv. dvoupilířovou strukturu. Jeden pilíř finančního vzdělávání ovlivňuje žáky v počátečním vzdělávání, druhý pilíř se

orientuje na vzdělávání dospělých. Pro finanční vzdělávání žáků je určujícím dokumentem *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, který obsahuje *Standardy finanční gramotnosti*. Standardy předkládají *Obsah* a *Výsledky* vzdělávacího procesu ve čtyřech tematických okruzích:

- **Peníze**
- **Hospodaření domácnosti**
- **Finanční produkty**
- **Práva spotřebitele**

Zpracování Standardů finanční gramotnosti se blíží obsahu rámcových vzdělávacích programů. Obsahy jsou doporučeným učivem. Výsledky jsou očekávanými výstupy žáka. (Hesová, 2013, s. 5)

Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání je v současné době začleněn do Rámcového vzdělávacího programu pro střední odborné vzdělávání (vzdělávací oblast Ekonomické vzdělávání a průřezové téma Člověk a svět práce), a proto je ve středním vzdělávání finanční gramotnost považována za povinnou součást vzdělávacího procesu, a je tedy také součástí Školního vzdělávacího programu. (Hesová, 2013, s. 5-6)

Jedním z cílů finančního vzdělávání je, aby žák uměl v budoucnu zabezpečit nejen sebe, ale i svou rodinu a aby se aktivně účastnil finančního trhu se zodpovědným přístupem. Úkolem finančního vzdělávání není pouze rozvoj orientace ve finanční problematice, ale schopnost zvažovat ekonomická kritéria, rodinné okolnosti, společenské, právní, ekologické i etické. To, co je efektivní ekonomicky, nemusí být ekologické, morální nebo v souladu s právními normami. Tato kritéria je potřeba porovnávat s osobními preferencemi, zkušenostmi i intuicí. Vše pak představuje prostor pro ekonomicky zodpovědné rozhodování.

Finanční vzdělávání je i úzce provázáno s rodinným prostředím, protože ústředním tématem finanční gramotnosti je hospodaření domácnosti, a proto finanční vzdělávání vychází ze situací, které žáci zažívají doma. Za sekundární důsledek finančního vzdělávání může být považováno preventivní působení na rodiče. (Hesová, 2013, s. 9, 11)

3.4 Standardy finanční gramotnosti

Z definice finanční gramotnosti vycházejí tzv. Standardy finanční gramotnosti, které stanovují ideální úroveň finanční gramotnosti pro určité cílové skupiny, respektive pro různé stupně vzdělávání. Standardy jsou tedy „konkrétní znalosti a dovednosti, kterých by mělo být v příslušné cílové skupině dosaženo.“ (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 32)

Implementace standardů do rámcových vzdělávacích programů středních škol byla zahájena v roce 2007. Za implementaci standardů do rámcových vzdělávacích programů odpovídá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a za jejich promítnutí do školních vzdělávacích programů pak ředitelé škol.

Rezortem školství bylo připraveno rozsáhlé portfolio metodických materiálů, protože současní pedagogové nebyli během svého studia vybaveni potřebnou odborností k výuce osobních financí. Od roku 2008 bylo po akreditaci zahájeno Národním institutem pro další vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti další vzdělávání pedagogických pracovníků. (Dvořáková, Smrčka a kol. 2011, s. 33, 36)

Tabulka 1: Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, směnění peníže za použití kursovního lístku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	- vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období...
	- rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Hospodaření domácností	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	- navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...)
	- vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu
	- posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	- vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek

Zdroj: NÚV, 2014

3.5 Vybrané produkty a služby finančního trhu

V další kapitole se zaměřuji na jednotlivá témata dle standardů finanční gramotnosti středního vzdělávání (peníze, hospodaření domácnosti, finanční produkty, práva spotřebitele).

3.5.1 Peníze

„O peníze jde až v první řadě“ – to je oblíbená odpověď na otázku, jaký význam pro nás peníze mají. Podle Revendy (2005, s. 19) však řada lidí tvrdí, že peníze pro ně nemají žádný význam. Buď se vědomě snaží dělat zajímavějšími, nebo již mají tolik peněz, že „nějaké ta koruna pro ně nehraje žádnou roli“, anebo si význam peněz pro vlastní život prostě neuvědomují. Peníze totiž, ať se nám to líbí, nebo ne, ovlivňují život každého z nás.

Vliv peněz však nezůstává pouze na individuální úrovni, ale zrovna tak se projevuje na úrovni makroekonomické. Stručně řečeno, peníze ovlivňují rozhodování všech

subjektů v ekonomice a jsou naprosto klíčovým prvkem ekonomiky. (Revenda, 2005, s. 19)

Peníze jsou v současném světě rozhodujícím prostředkem, pomocí kterého se uskutečňuje naprostá většina směnných operací – ať jde o běžný nákup v obchodě nebo o investici na burze. Proto mají mnoho podob. Historicky existovaly jen jako mince, později mince a bankovky. V současnosti se do peněz počítá mnoho jiných finančních aktiv, jako jsou vklady v bankách, různé cenné papíry, směnky či dluhopisy. Dnešní peníze nemají zlatý základ, to znamená, že fungují na základě toho, že jsou jako platidlo určeny zákonem. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011 s. 158) Základním problémem definice peněz je rozpor mezi teoretickým vymezením a praktickou využitelností. Existují tedy dvě definice peněz – empirická a teoretická.

- Teoretická definice peněz

- „Peníze jsou jakékoliv aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při splácení dluhu.“ (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 153)
- Z definice lze odvodit, že penězi nemusejí být jen mince a bankovky, ale jejich funkci mohou plnit i jiná aktiva. V minulosti to bylo třeba sukno nebo dobytek, v současnosti vystupují v některých funkcích peněz platební karty nebo různé druhy cenných papírů. (Revenda, 2005, s. 21)

- Empirická definice peněz

- Empirická definice peněz „měří množství peněz v oběhu, v ekonomice.“ (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 150)

Hlavní význam peněz spočívá v tom, že si za ně můžeme koupit věci. Mince i bankovky jsou peníze s nuceným oběhem, jsou tedy zákonným platidlem, znamená to tedy, že podle zákona musí být přijímány všemi subjekty jako prostředek úhrady dluhů. Jako peníze slouží hotovostní peníze – bankovky a mince a bezhotovostní peníze – vklady v peněžních ústavech. Hotovostní peníze jsou stále více nahrazovány bezhotovostními penězi z praktických důvodů.

Peníze plní několik funkcí:

- peníze slouží jako **prostředek směny** – hotovostně bankovkami a mincemi a bezhotovostně převodem peněz z účtu na účet, platebními kartami

- peníze fungují jako **zúčtovací jednotka** – vyjádření relativní hodnoty zboží a služeb
- peníze se používají k **uchování hodnoty** – schopnost peněz uchovat kupní sílu v čase. Tuto funkci mohou plnit i jiná aktiva (nemovitosti, akcie, umělecká díla). (Šenkýřová a kol., 2005, s. 45-46)

Druhy peněz

- oběživo – jedná se o hotovost, bankovky a mince jsou v oběhu
- depozita – jedná se o vklady na účtech u peněžních ústavů
- elektronické peníze – lze je považovat za náhradu bankovek a mincí, které se ukládají na elektronickém médiu, například čipové kartě nebo paměti počítače, jedná se tedy o formu bezhotovostních peněz, fyzická podoba peněz je nahrazována virtuálním zápisem existujícím pouze „on-line“ v počítačových systémech bank.

„Domácí měnou nazýváme konkrétní druh peněz upravený právním řádem určitého státu.“ (Vybíhal a kol., 2011, s. 129) Domácí měnou je druh peněz/zákonné platidlo, které platí na vymezeném území. V České republice je to česká koruna. Domácí měnu dává do oběhu v České republice Česká národní banka. Zahraniční měnou jsou všechny ostatní měny kromě koruny české. Jeden druh měny může být společný i pro několik států, jak je tomu například u eura. (Vybíhal a kol., 2011, s. 128-129)

„Měnový kurz (též devizový kurz) je cena měny vyjádřená v zahraničních měnách.“ (Holman, 2002, s. 567) Příkladem může být kurz české koruny vůči euru nebo americkému dolaru. Za jedno euro zaplatíme aktuálně 27,72 českých korun a za jeden dolar 24,58 českých korun. (ČNB, 2015)

Bankovní instituce a jiné právnické subjekty s oprávněním provádět směny měn valut mění jejich kurzy. Tyto kurzy mění minimálně jedenkrát denně v pracovní dny. Směny kurzů valut jsou zveřejňovány formou kurzovního lístku. Kurzovní lístek udává kurz ke každé měně, a to pro nákup i prodej. Pravidlem je, že prodejní kurz je vždy vyšší než nákupní. (Vybíhal a kol., 2011, s. 131)

3.5.2 Platební styk

Platební styk patří k hlavním úkolům, které banky ve vyspělých tržních ekonomikách plní. Může probíhat prostřednictvím hotových peněz nebo bezhotovostními převody.

V současné době probíhá rozhodující část plateb bezhotovostně, ačkoli nelze stále podceňovat platební styk hotovostní. (Revenda a kol., 2005, s. 155)

Hotovostní platební styk je ta část platebního styku, která je prováděna prostřednictvím hotových peněz, tedy mincí a bankovek. Mince jsou kovové peníze menších nominálních hodnot a bankovky jsou papírové peníze. Hotovostní platební styk provádějí podniky a fyzické osoby mezi sebou bez zprostředkování nějakou finanční institucí. Výše hotovostních plateb je u nás dána zákonem č. 254/2004 Sb. o omezení plateb v hotovosti. Velká část hotovostních plateb probíhá i prostřednictvím pošt a bankovních institucí, jako počáteční nebo konečná fáze bezhotovostní transakce.

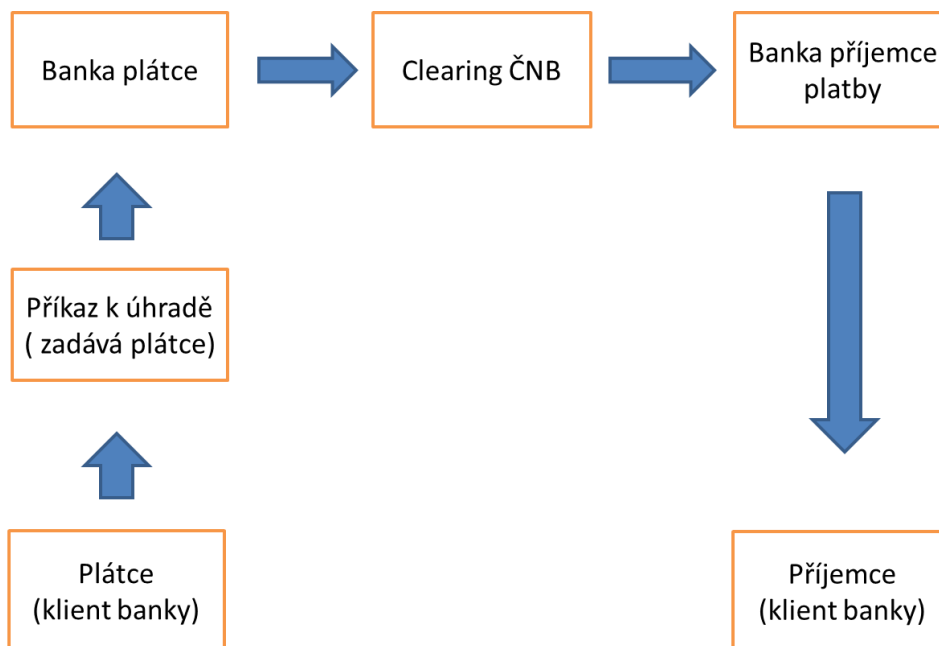
Banky umožňují klientům provádět hotovostní platby v těchto formách:

- složením hotovosti ve prospěch účtu příjemce – provádí se nejčastěji prostřednictvím pokladní složenky přímo na pokladně bankovní instituce
- poukazem peněžních prostředků ze svého účtu k výplatě v hotovosti – klient poukáže ze svého účtu určitou částku, kterou bude oprávněná osoba čerpat v hotovosti
- šekem – šek je určen k výplatě v hotovosti
- výběrem hotovosti prostřednictvím výběrního lístku – výběrní lístek musí být opatřen podpisem dle podpisového vzoru a klient při výběru hotovosti musí prokázat svoji totožnost
- bankovní platební kartou – klient může vybírat hotovost prostřednictvím bankomatů nebo výběrem přímo na pokladnách poboček bank (Dvořák, 2005, s. 344-345)

Bezhotovostní platby lze definovat jako převod peněžních prostředků mezi plátcem a příjemcem prostřednictvím banky. Kromě vkladů na bankovních účtech můžeme za bezhotovostní peníze vnímat i některé druhy cenných papírů. Platební transakce upravuje zákon č. 284/2009 Sb. o platebním styku, účinný od 1. 11. 2009. (Vybíhal a kol., 2011, s. 135)

Tuzemský bezhotovostní platební styk je organizován prostřednictvím bank tak, že jednotlivé banky mají svůj účet u clearingové banky (clearingové centrum České národní banky) a prostřednictvím těchto účtů probíhají veškeré platby mezi jednotlivými bankami a klienty těchto bank. (Revenda a kol., 2005, s. 155)

Graf 3: Jak funguje bezhotovostní platební styk

Zdroj: vlastní zpracování dle Slabikáře finanční gramotnosti, s. 135

K používání bezhotovostního platebního styku je potřeba mít u bankovního ústavu uzavřený „běžný účet“. Prostřednictvím tohoto běžného účtu můžeme provádět jednorázové příkazy k úhradě, trvalé platební příkazy, platby prostřednictvím inkasních plateb. Výhodou těchto platebních příkazů k úhradě je včasné zaplacení platby, která je provedena vždy, je-li na účtu dostatek peněz. Na běžný účet je možné převádět mzdy, důchody, ale třeba i pojistná plnění. (Vybíhal a kol., 2011, s. 136, 151)

3.5.3 Platební karty

Na značné rozšíření osobních běžných účtů u bank, překonání nedostatků šekového a hotovostního placení a umožnění snadnějšího a bezpečnějšího disponování s financemi klientů měl vliv vznik bankovních platebních karet. Na masovém rozvoji platebních karet se odrazil i značný pokrok v oblasti elektroniky. Platební karty jsou v současné době vydávány především bankami, ale existují i nebankovní vydavatelé karet.

„Platební karta je plastická karta, odpovídající (z hlediska materiálu, rozměrů, konstrukce) mezinárodním normám, kterou oprávněný držitel může provádět

bezhotovostní platby a výběry hotovosti z běžného účtu, k němuž je karta vystavena. “

(Revenda a kol., 2005, s. 157)

Platební karta obsahuje nezbytné náležitosti:

- označení vydavatele karty,
- k jakému systému platebních karet daná karta patří,
- platnost platební karty (tuzemská/mezinárodní),
- číslo karty,
- období platnosti karty,
- jméno držitele karty,
- podpisový vzor,
- hologram (některé karty),
- magnetický proužek.

Magnetický proužek je záznamové médium, obsahuje servisní kódy, které udávají vlastnosti karty. Je zde také zaznamenáno personální identifikační číslo – PIN, které umožňuje identifikaci držitele karty.

K používání platebních karet jako platebního nástroje, slouží různá obslužná zařízení, kterými jsou:

- Imprinter (mechanický snímač) – přístroj k otisku údajů vytvořených reliéfním písmem na kartě na účtenku. Imprinter otiskne na účtenku i údaje z identifikačního štítku obchodníka. Tímto způsobem je vytvořen i prodejní doklad, který po podpisu předložitelem karty slouží jako podklad pro proplacení transakce a její účetní zpracování.
- Platební terminály – umožňují elektronické zpracování bezhotovostních transakcí vzniklých použitím platebních karet.
- Bankomaty/ATM – pracují v „on-line“ režimu, jsou v reálném čase napojeny na autorizační systém banky, každá transakce je tímto centrem ihned ověřena. Tento systém umožňuje kontrolu platnosti karty, PINu, finančního limitu i krytí peněžními prostředky klienta na běžném účtu.

Tabulka 2: Výhody platebních karet

PRO DRŽITELE KARTY	PRO OBCHODNÍKY	PRO BANKU
<ul style="list-style-type: none"> - jednoduché použití - bezpečnost - vysoká disponibilita prostředků na účtu - celostátní až mezinárodní použitelnost - při bezhotovostním placení dojde k zatížení účtu až s časovým odstupem - odpadají směnárenské poplatky a částka je přepočítávána devizovým kurzem - osobní prestiž - doplňkové služby (pojištění, slevy) - nouzové služby při ztrátě a krádeži karty - přehledný soupis transakcí 	<ul style="list-style-type: none"> - zvýšení obrátu - prestiž - konkurence 	<ul style="list-style-type: none"> - snížení hotovostního obrátu - nová klientela - nový zdroj výnosů (poplatek za vydání karty, poplatky za transakce prováděné kartou, úrok při čerpání úvěru, provize od obchodníků)

Zdroj: Šenkýřová a kol., 2005, s. 127

Platební karty se během své existence neustále vyvíjejí. V současnosti je jich celá řada, mají mnoho modifikací a právě podle těchto modifikací je můžeme podrobněji charakterizovat. Platební karty můžeme rozlišovat podle vydavatele na karty bankovní a karty nebankovní. Karty dělíme podle způsobu zúčtování transakcí na:

- Charge Card (platební karta)
  - o Je to historicky nejstarší typ platební karty. Umožňuje držiteli úhradu provedených plateb až s časovým odstupem, podle měsíčního výpisu vydavatele karty. Klientovi je tímto umožněno odložené placení za zboží v bezúročném období v délce obvykle 14 - 45 dnů. Tato karta je velmi jednoduchý a bezpečný platební prostředek. Je převážně nabízen nebankovními vydavateli karet.
- Credit card (úvěrová karta)
  - o Kreditní karta spojuje výhody platební karty a úvěru. Držitel této karty nemusí hradit své závazky hned, může čerpat tzv. revolvingový úvěr dle sjednané výše úvěrového limitu. Dlužná částka může být klientem

splácena po částech, je však vždy stanovena výše splátky, většinou 3 – 10 % z dlužné částky. Výhodou úvěrových karet je, že zvyšují koupěschopnou poptávku obyvatelstva.

- Podobným typem kreditních karet jsou nákupní úvěrové karty, vydávané některými nebankovními společnostmi (Cetelem, Home Credit). Tyto karty ale lze použít jen v omezené síti obchodů.

- Debit Card (debetní karta)

- Majitel debetní karty může disponovat pouze těmi prostředky, které má na svém účtu, nemůže si prostřednictvím této karty půjčit a platit „na dluh“. Platby jsou zúčtovány neprodleně potom, kdy banka obdrží zprávu o jejich provedení. Tyto karty umožňují okamžitě prověřit, zda klient nepřekračuje zůstatek na svém účtu. Debetní karty mohou být tuzemské, lze s nimi platit pouze v České republice, ale i mezinárodní, s kterými je možné platit i v zahraničí. (Šenkýřová, 2005, s. 124-128)

Moderním platebním nástrojem, kdo nerad hledá hotovost, je bezkontaktní nálepka (sticker). Vydává se jako debetní karta k osobnímu účtu. V obchodech zaplatíme pouhým přiložením nálepky na bezkontaktní terminál. Nálepku si můžeme nalepit třeba na mobilní telefon. Výhodou je, že se u plateb do 500 Kč nezadává PIN. Bezkontaktní nálepky mají mnoho dalších výhod, které konkrétně nabízejí společnosti – vydavatelé bezkontaktních nálepek a karet.

Obrázek 1: Platební karta

Zdroj: Česká spořitelna, 2014

Obrázek 2: Platební nálepka

Zdroj: Raiffeisenbank, 2014

Dalšími faktory pro členění platebních karet jsou například věk, pohlaví, příjem, zaměstnání aj.

- Karty základní (Mass Card)
  - o dosažitelné pro většinu klientů, jedná se o karty debetní určené pro výběry peněz z bankomatů a pro elektronické placení a jsou vázány na běžný účet. Příkladem může být karta *Maestro* a *VISA Electron*.
- Karty prestižní (GoldCard)
  - o podmínky pro vydání jsou přísné, jsou pouze pro klientelu se solidním finančním zajištěním.
- Karty výběrové (*American Express Platininum*, *MasterCard World*)
  - o o tyto karty nelze žádat, jsou nabízeny úzkému okruhu nejlepších klientů.

Další členění karet je podle záznamu na kartě:

- Karty s reliéfním záznamem – embosované.
- Karty s magnetickým záznamem – použití je vázáno na PIN.
- Karty čipové – pro bankovní účely se používají karty s aktivní inteligencí (*Smart Card*), jsou to karty s nejvyšším stupněm ochrany dat.

- Laserové karty – nejsou dosud příliš rozšířené, nedokážou účinně zabezpečit vložená data. (Šenkýřová, 2005, s. 128 – 129)

3.5.4 Cenné papíry

Cenný papír – listina, která je důkazem o tom, že existuje právo, s kterým je spojena. Je přímo jeho nositelem. Kdo je vlastníkem, může uplatnit právo – spoluvlastnit, spolurozhodovat, mít právo podílu na něčem nebo právo požadovat nějaké plnění (sumu peněz).

U cenných papírů rozlišujeme podobu, formu a druh. Cenné papíry mohou mít podobu listinnou – cenný papír existuje jako listina nebo podobu zaknihovanou – cenný papír existuje jako záznam v evidenci. Forma cenných papírů nám udává, kdo je vlastníkem a kdo může s tímto cenným papírem nakládat.

Druhů cenných papírů existuje několik a v České republice jsou upraveny zákonem tyto: bankovky, akcie, zatímní listy, poukázky na akcie, podílové listy, dluhopisy, investiční kupony, kupony, opční listy, směnky, šeky, cestovní šeky, náložní listy, skladištní listy, zemědělské skladní listy, jiné listy, které jsou jako cenný papír prohlášeny zvláštními zákony. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 228-230)

3.5.5 Finanční produkty se státní podporou

Stavební spoření – jde o první produkt se státní podporou a v České republice má dlouhou tradici, přestože se jeho podmínky již několikrát upravovaly. U stavebního spoření jde o systém sdružování prostředků prostřednictvím stavebního spořitelny. Stavební spoření je založeno na principu, kdy klient spoří obvykle v šestiletém cyklu a teprve po uplynutí této doby má nárok na vyplacení státní podpory a úroků, které z uložených peněz získal, anebo na principu, kdy si klient může požádat o úvěr ze stavebního spoření. Výše úvěru se odvíjí od cílové částky, kterou si klient zvolil. Spořitelna mu ale úvěr poskytnout nemusí. Úvěr je ryze účelový, lze ho použít jedinečně na účely, které vymezuje zákon. Stavební spoření je velmi výhodný a bezpečný produkt.

Penzijní připojištění – další forma zhodnocování peněz, kterou podporuje stát. Byl zaveden jako pomocný mechanismus zajištění obyvatel pro důchodový věk. Penzijní připojištění má také výhodu státního příspěvku, ale výnos prostředků uložených v penzijních fondech je malý, protože tyto fondy mají ze zákona značné omezení při

investování, jsou nuceně konzervativní, mají zakázané riziko a jsou podrobeny regulatornímu dohledu. Vzhledem k tomu, že se zvyšuje počet obyvatel v důchodovém i předdůchodovém věku a zároveň klesá počet obyvatel v produktivním věku, měl by si každý občan s předstihem zajistit dostatečné finanční rezervy.

Životní pojištění – může být také zajištěním pro důchodový věk, platí zde stejná pravidla jako u penzijního připojištění.

Cílem těchto finančních produktů podporovaných státem je propojit spoření obyvatel s účelem společensky potřebným, jako je zajištění bydlení či zabezpečit se na stáří nebo pro případ nemoci. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 247-261)

3.5.6 Úvěrové produkty

„Za bankovní úvěrové produkty budeme považovat ty produkty, které umožňují klientům určitý způsob jejich financování a produkty s tím související. Z hlediska banky se tedy jedná především o poskytování finančních prostředků svým klientům v podobě různých úvěrů, ale i o takové formy, kdy banka pouze závaznou formou garantuje poskytnutí prostředků, v případě, že budou splněny určité okolnosti.“ (Dvořák, 2005, s. 511)

Úvěry poskytují občanům banky a nebankovní instituce. Poskytování úvěrů je jejich hlavní činností. Úvěry se rozlišují podle délky úvěru:

- krátkodobé – do 1 roku (kontokorent)
- střednědobé – do 4 až 5 let (spotřebitelský úvěr)
- dlouhodobé – nad 4 až 5 let (hypotéka)

Kontokorentní úvěr – je nejvýznamnějším krátkodobým úvěrem ve vyspělé tržní ekonomice. Je to úvěr poskytovaný na běžném účtu, kdy klient může čerpat finanční prostředky i když je nemá. Maximální výše kontokorentu je dána dohodnutým úvěrovým rámcem, který určuje přípustný debet na kontokorentním účtu. (Dvořák, 2005, s. 512, 522)

Spotřebitelský úvěr – mezi lidmi velmi oblíbený, hlavním důvodem je rychlá dostupnost peněz, ale patří k nejdražším půjčkám na finančních trzích. Pro všechny instituce jsou tyto úvěry rizikové, proto vyžadují vyšší výnosnost, kterou pokryjí případné ztráty z nesplacených úvěrů. (Vybíhal a kol., 2011, s. 219-220)

Hypoteční úvěr – patří ke klasickým úvěrovým bankovním produktům. Základním rysem je způsob zajištění, kterým je zástavní právo k nemovitosti.

„Za hypoteční úvěr se dle úpravy v zákoně o dluhopisech považuje úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti (která se musí nacházet na území České republiky, členského státu EU nebo jiného státu, tvořícího Evropský hospodářský prostor), i rozestavěné.“ (Dvořák, 2005, s. 528)

S poskytováním úvěrů se pojí další pojmy, kterým bychom měli porozumět. Jsou to úrok, úroková sazba a RPSN:

- **úrok** – vyjadřuje cenu peněz, je to částka, kterou zaplatí dlužník za půjčené peníze bance, banka tedy dostane peníze za to, že někomu na určitou dobu peníze půjčila.
- **úroková sazba** (úroková míra) – je procentní vyjádření podílu úroku k hodnotě půjčeného kapitálu. Většinou se ve vzorcích k výpočtu používá výraz úroková míra. Úroková sazba se vztahuje k období, ke kterému se váže úrok. Toto období definují zkratky za uvedenou sazbou a znalost těchto zkratek je nezbytná pro správný výpočet úroku:
  - o roční – zkratka p.a. (per anum)
  - o pololetní – zkratka p.s. (per semestrum)
  - o čtvrtletní – zkratka p.q. (per quartale)
  - o měsíční – zkratka p.m. (per mensem)
  - o denní – zkratka p.d. (per dies) (Vybíhal a kol., 2011, s. 140 - 141)
- **RPSN** – znamená roční procentní sazba nákladů, je to určitý procentuální podíl z dlužné částky, který musí dlužník zaplatit za období jednoho roku. Je to položka spojená s vedením splátek a dalšími výdaji na agendu úvěru. Výše RPSN je stanovena u každé půjčky individuálně, ale splacení půjčky to velmi prodraží. Poskytovatelé úvěrů musí klientovi dle zákona výši RPSN sdělit. (Navrátilová, 2013, s. 79)

3.5.7 Pojištění

Pojištění je vědomé vytváření finančních rezerv pro potřeby úhrad škod vzniklých nahodilými událostmi. Každý člověk se během svého života nachází v situaci, kdy mu vznikla škoda na majetku, může způsobit úraz sobě nebo někomu jinému, může

se stát obětí nehody atd. Pro tyto skutečnosti slouží finanční produkty, které nazýváme pojištěním.

- úrazová pojištění – vlivem úrazu dojde k poškození zdraví s trvalými následky či k jeho úmrtí,
- životní pojištění – pojištění proti riziku smrti a riziku trvalé invalidity,
- cestovní pojištění – uzavírá se v případě výjezdu do zahraničí, pokrývá náklady na ošetření nebo hospitalizaci,
- pojištění nemovitostí – ochrana majetku proti nepříznivým povětrnostním vlivům,
- pojištění pro případ ztráty zaměstnání – pomáhá překlenout nepříznivé období při ztrátě zaměstnání, než si najde nový zdroj výdělku (na splácení půjček, úvěrů),
- pojištění odpovědnosti – pojištění proti škodě při výkonu práce ve svém zaměstnání,
- pojištění odpovědnosti za škody způsobené provozem vozidla – pojištění, které musí uzavřít majitel vozidla, pokud ho hodlá provozovat na pozemních komunikacích,
- pojištění domácnosti – pojištění týkající se škod při provozu domácnosti,
- havarijní pojištění, atd. (Navrátilová, 2013, s. 87-88)

3.6 Hospodaření domácnosti

Obsahem finanční gramotnosti nejsou jen znalosti teoretické, ale hlavně praktické. Tedy schopnost pracovat s rozpočtem domácnosti, pochopit nutnost jeho vedení, protože rodinný rozpočet je výchozím kamenem hospodaření domácnosti. Rodinný rozpočet jsou předpokládané **příjmy** a **výdaje** osob žijících ve společné domácnosti. Správně sestavený rozpočet vede k tomu, abychom mohli realizovat cíle, kterých chceme dosáhnout. Rozpočet domácnosti má několik pravidel. Měl by být pravdivý, to znamená, že příjmy a výdaje rodiny musí odrážet faktický stav a musí vycházet z reality. Rozpočet musí být kontrolovatelný a průběžně kontrolovaný. Měli bychom tedy soustavně sledovat příjmy a výdaje, vést účetnictví. Jak jsem již zmínila v předchozím odstavci, základním kamenem rozpočtu jsou příjmy a výdaje. Příjmy je ta část finančních toků, kterou rodina inkasuje. Příjmy jsou rizikovější částí rozpočtu

domácnosti, jsou méně ovlivnitelnou složkou než výdaje. Příjmy negativně ovlivňuje celá řada událostí, které jsou mimo naši kontrolu a mají různé důvody – snížení mzdy zaměstnavatelem, pokles sociálních dávek, zastavení příjmů ze závislé činnosti nebo platební neschopnost zaměstnavatele atd.

Důležité je si zapamatovat, že si nikdy nemůžeme být jisti, že opravdu obdržíme, co si zasloužíme nebo co nám bylo slíbeno. Pokud nemáme svoje „peníze pod kontrolou“, je očekávání příjmu vždy rizikové. Proti těmto výpadkům příjmu je na místě vytvářet si rezervy dostupných peněz, které můžeme použít při nečekaných výdajích. Měli bychom také umět rozlišit, které příjmy jsou pravidelné, které nepravidelné a které mimořádné.

Rozpočet s pravidelnými příjmy bývá nejjednodušší, lépe se dá plánovat. Do pravidelných příjmů patří především mzda či plat od zaměstnavatele, příjmy z podnikání u podnikatelů – fyzických osob a živnostníků, příjmy od státu, to je třeba rodičovský příspěvek, příspěvek na děti, příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí, dále do těchto příjmů zahrnujeme penze starobní či vdovské, invalidní důchody a další příjmy, třeba z pronájmů. Příjmy je tedy nutné do jisté míry odhadovat, což je někdy jednoduché, ale někdy velmi složité. Klíčem ke správně sestavenému rodinnému rozpočtu je racionální postoj k problému a míra opatrnosti. Všichni přece chceme mít kladné „cash flow“.

Výdaje se musí přizpůsobit příjmům, proto by nikdy neměly překročit příjmy. Nikdy by tedy odhadnuté náklady neměly překročit vytvořené rezervy. I výdaje mohou být různé, některé jsme schopni měnit hned, pouze jednoduchým rozhodnutím zda věc koupit či nekoupit. S některými je ale nutné počítat až do konce našeho života. Chce-li rodina seriózně hospodařit, musí dobře znát své výdaje. Některým výdajům se prostě nevyhneme, jsou to výdaje tzv. mandatorní, povinné či nezbytné. Dalšími výdaji jsou výdaje nutné, kterým se sice vyhnout jde, ale není to ekonomicky výhodné. Posledními výdaji jsou výdaje zbytné, tedy ty výdaje, kterými pouze neuspokojíme svoji libou potřebu.

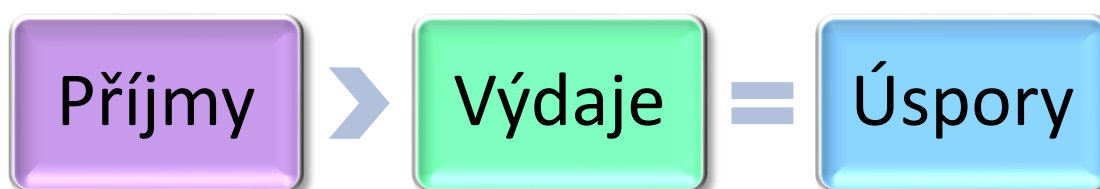
Čím více bude rodinný rozpočet zatížen nezbytnými a nutnými výdaji, tím hůře se bude rodině šetřit. Protože rodina jako malá ekonomická jednotka nepracuje na základě norem a předpisů, ale na základě dohody a vzájemném respektu zúčastněných osob. Každý rodinný rozpočet – plán hospodaření by měl vycházet

z analýzy výdajů a realistického hodnocení, jak tyto výdaje snižovat. Rozlišením výdajů mandatorních, nutných a zbytných je jedním z rozhodujících kroků k rozumnému hospodaření domácnosti. Podstatou finanční gramotnosti v oblasti hospodaření domácnosti je schopnost řídit vědomě a s rozmyslem vlastní finanční poměry.

Rozpočet – projekt financí na určité období dopředu, sestavený na základě předpokladů a záměrů v oblasti příjmů a výdajů. Rozpočty dělíme na:

- Rozpočet přebytkový – plán finančního hospodaření, kde příjmy převyšují výdaje, vzniká přebytek, který je možný použít v příštím období jako rezervu. Je to optimální varianta rozpočtu.

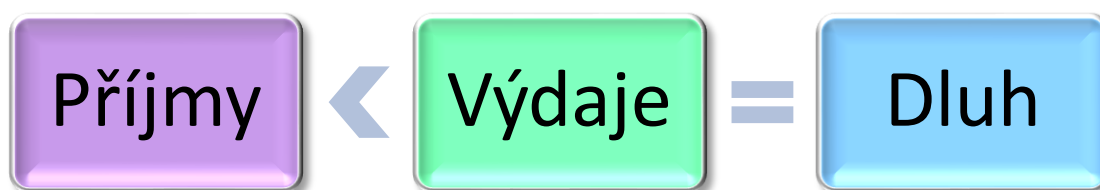
Graf 4: Přebytkový rozpočet domácnosti

Zdroj: vlastní zpracování

- Rozpočet schodkový – plán finančního hospodaření, kde výdaje převyšují příjmy, vzniká schodek/dluh.

Graf 5: Schodkový rozpočet domácnosti

Zdroj: vlastní zpracování

- Rozpočet vyrovnaný – plán finančního hospodaření, kde jsou příjmy a výdaje vyrovnané, byly utraceny i rezervy. Takové hospodaření nevytváří rezervy – úspory, ani schodky – dluhy. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 161-206)

3.6.1 Inlace

Inlace ovlivňuje nejen ekonomiku státu, ale i ekonomiku domácností tím, že klesá koupěschopnost peněz, respektive jejich reálná hodnota. Postihuje především občany s úsporami a s pevnými příjmy (např. důchodce). Pokud výše příjmů nevzroste v souladu s inflací, dochází k poklesu jejich reálné hodnoty i kupní síly obyvatel.

„Inlace je růst cen neboli zmenšování kupní síly peněz.“ (Holman, 2002, s. 538)

Inlace zvyšuje ceny zboží a služeb, ale také mzdy, nájemné, úroky, ceny ostatních výrobních faktorů... Na inflaci můžeme pohlížet ze dvou úhlů, ale výsledek pohledu je stejný – inflace je růst cenové hladiny, nebo pokles kupní síly peněžní jednotky. Pohyb cenové hladiny je nerovnoměrný, nemusí se zvyšovat všechny ceny, některé zůstávají stabilní, ale v průměru ceny při inflaci rostou. Každý inflační proces je svým způsobem specifický. Opakem inflace je deflace, ke které dochází poklesem cenové hladiny, peníze mají vyšší hodnotu. (Vlček, 2009, s. 386)

3.7 Ochrana spotřebitele

„Podstata ochrany spotřebitele spočívá v takové úpravě vztahů smluvních stran (a dalších vztahů), která vyrovnává reálně slabší postavení spotřebitele vůči poskytovateli (dodavateli) finanční služby, resp. snižuje riziko, že této – především informační a finanční – převahy nebude poskytovatel zneužívat.“ (Dvořáková, Smrčka a kol. 2011, s. 272)

Cílem ochrany spotřebitele je vést občana k zodpovědnosti, ke správnému rozhodování na základě dostatečného množství informací a znalostí, aby mohl efektivně řešit vzniklé situace. Tato potřeba informací se zvyšuje s tím, jak se rozvíjí nabídka retailových finančních produktů. Účinná politika práv spotřebitele přispívá k lepšímu rozhodování spotřebitelů na finančním trhu, k rozvoji konkurence v nabídce finančních služeb a k omezování nekalých obchodních praktik. Přesto by měl každý spotřebitel při uzavírání smluv věnovat pozornost smluvním podmínkám, pozorně si je přečíst a smlouvu uzavřít až když si je jist, že všem ustanovením ve smlouvě porozuměl. (Vybíhal a kol., 2011, s. 110, 120)

V případě potřeby dalších informací může spotřebitel využít poradnu Sdružení pro spotřebitele. Úprava ochrany spotřebitele je obsažena v řadě právních předpisů. Za nejdůležitější můžeme považovat znalost zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně

spotřebitele. Tento zákon zakotvuje základní zásady spotřebitelského práva, zákaz diskriminace spotřebitele, zákaz chování v rozporu s dobrými mravy, zákaz klamání spotřebitele apod.

Dalšími důležitými právními předpisy na ochranu spotřebitele jsou obchodní a občanský zákoník, zákon o ochraně osobních údajů atd. (Dvořáková, Smrčka a kol., 2011, s. 273)

4 Praktická část

4.1 Místo šetření

Cílem práce bylo zjistit finanční gramotnost žáků střední školy v oblasti finančních služeb se zaměřením na platební styk. Respondenty pro dotazníkové šetření byli žáci Školy Kavčí hory – Střední odborné školy služeb v Praze 4.

Škola Kavčí hory je ojedinělá výchovně vzdělávací instituce, která vznikla spojením tří subjektů – Mateřské školy, Základní školy a Střední odborné školy služeb. Integruje děti od tří do devatenácti let. Jejím zřizovatelem je Městská část Prahy 4. Škola je školou státní a má statut fakultní školy. Studium je čtyřleté denní, ukončené maturitní zkouškou. Ve Střední odborné škole služeb se vzdělávají žáci ve dvou oborech: Veřejnosprávní činnost a Sociální činnost. Střední škola má celkem 10 tříd. Absolventi oboru Veřejnosprávní činnost se uplatní v rámci působnosti územních, ústředních nebo jiných orgánů státní správy a samosprávy jako referenti státní správy nebo samosprávy. Mohou se realizovat při zajišťování odborné činnosti například v oblasti hospodaření s majetkem obce, vedení evidencí podle závazně platných předpisů, vedení agend správních a samosprávních komisí, v činnosti související s vystavováním úředních dokladů, s určováním, vyměřováním a vybíráním dávek a poplatků, se správním řízením apod. Získané ekonomické a právní vzdělání jim umožní uplatnit se i v občanském a podnikatelském sektoru pro výkon ucelených ekonomických a správních agend.

Absolventi oboru Sociální činnost se uplatní jako pracovníci sociálních služeb v různých ambulantních nebo pobytových zařízeních a v terénních službách, při poskytování sociální pomoci dětem i dospělým. Získají vědomosti a dovednosti potřebné pro zajišťování přímé péče a osobní asistence klientům, pro podporu jejich soběstačnosti a sociální aktivizaci. Tyto vědomosti a dovednosti uplatní i v managementu sociálních služeb. V obou studijních oborech je tedy finanční gramotnost a její aplikace v praxi nedílnou součástí vzdělání.

4.2 Výzkumná metoda

Tato kapitola se zabývá metodologickou stránkou výzkumu – od představení jednotlivých otázek, které byly v dotazníku použity až po charakteristiku respondentů.

4.2.1 Charakteristika dotazníku

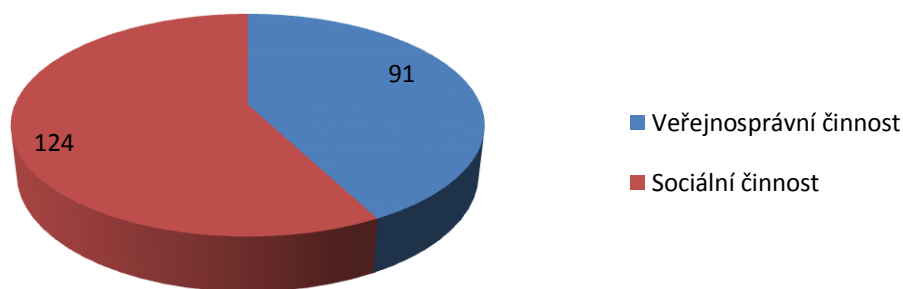
Dotazník obsahoval 10 otázek, z nichž 6 otázek mělo předem definovaný výběr možností (č. 1, 2, 3, 4, 6, 10), na 3 otázky bylo nutné dopsat odpověď dle vlastních vědomostí (č. 5, 7, 8) a 1 otázka měla charakter přiřazovacích odpovědí (č. 9).

Úvodní část dotazníku měla za úkol rozlišit respondenty na muže a ženy, zletilé a nezletilé a studijní obor. Vzor dotazníku je v Příloze 1.

4.2.2 Charakteristika respondentů

Dotazníkové šetření probíhalo ve všech deseti třídách Střední odborné školy služeb. Dotazníky byly předloženy žákům v listopadu 2014. K tomuto měsíci bylo ve Střední odborné škole služeb celkem 255 žáků, z toho dotazník vyplnilo 217 žáků. K dotazníkovému šetření bylo použito 215 relevantních dotazníků, které posloužily jako podklad pro analýzu finanční gramotnosti žáků střední školy.

Graf 6: Poměr respondentů obou oborů

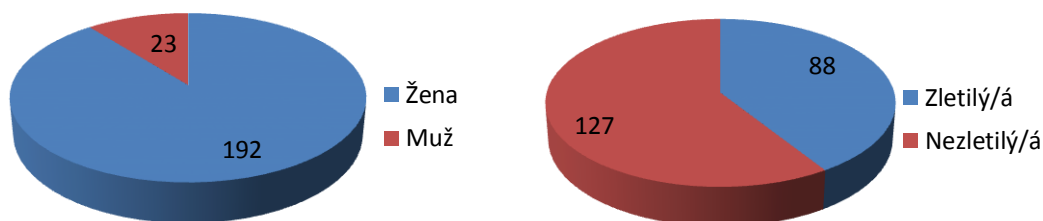

Zdroj: vlastní zpracování

- V oboru Veřejnosprávní činnost vyplnilo dotazník 91 žáků a v oboru Sociální činnost se dotazníkového šetření zúčastnilo 124 žáků.

V úvodní části dotazníku měli žáci provést identifikaci, zda se jedná o ženu či muže, zda je dotyčný(á) zletilý(á) či nezletilý(á). Poměry v následujících grafech:

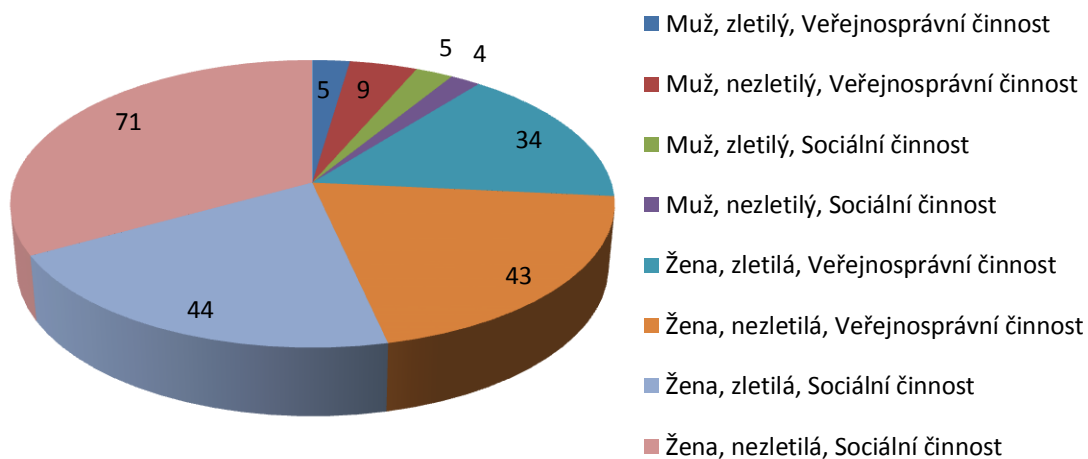
Graf 7: Poměr žáků dle pohlaví a zletilosti

Zdroj: vlastní zpracování

Podle kombinací všech faktorů, tj. věku, oboru a pohlaví vzniklo osm skupin v následujícím poměru:

Graf 8: Poměr žáků dle všech faktorů

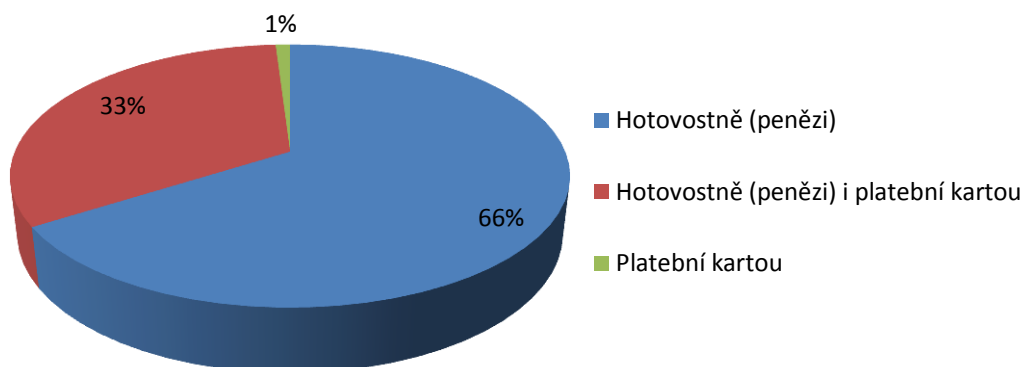
Zdroj: vlastní zpracování

4.3 Výsledky dotazníkového šetření

První otázka dotazníku se týkala způsobu placení.

Žáci měli označit, jakým způsobem nejčastěji platí – zda hotově (penězi) nebo hotově i platební kartou nebo jen kartou.

Graf 9: Poměr způsobů placení žáků

Zdroj: vlastní zpracování

- Platbu hotově upřednostňuje 66 % žáků, platbu hotově i platební kartou 33 % žáků a platbu kartou pouze 1 % žáků.
- Tento fakt mě osobně překvapil, předpokládala jsem, že moderní platební prostředky bude využívat více žáků. V současné době, kdy se stále více upřednostňuje bezhotovostní platební styk, děti jsou v rodinách vedeny k samostatnému hospodaření s určitou částkou peněz – kapesným a výuka finanční gramotnosti probíhá na všech stupních vzdělávání, bych předpokládala vyrovnanější poměr.

Otázka číslo dvě zjišťovala, zda žáci střední školy vědí, jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou.

- Z 215 respondentů jich 51 (24 %) odpovědělo správně – tedy, že kreditní karta je kartou, jejíž rámec klient čerpá jako úvěr.
- 164 respondentů (76 %) volilo jinou možnost nebo neodpovědělo. Mezi ostatní možnosti patřily následující:
  - o platba debetní kartou je vždy potvrzena podpisem majitele karty, pro platbu kartou je zapotřebí ještě PIN kód.
  - o kreditní kartou lze platit přes internetové bankovníctví, debetní kartou nikoliv.
  - o kreditní karta je vázána k běžnému účtu, debetní karta je kartou úvěrovou. Právě tuto možnost volilo 97 respondentů, tedy 45 %. Mezi

uživatelskou veřejností je tento omyl, že kreditní karta je vázána k běžnému účtu, rozšířený.

Třetí otázka se zabývala údaji na zadní části platební karty a měla poměrně vysokou vypovídající hodnotu, protože výběr ze čtyř možností měl vždy stejný základ – magnetický proužek a pole pro podpisový vzor. Tato odpověď byla zároveň ta jediná správná, jelikož ostatní možnosti byly obohaceny o následující položky: období platnosti karty, čip a všechny možnosti.

- 89 (41 %) dotazovaných odpovědělo správně, 124 (58 %) dotazovaných odpovědělo chybně a 2 dotazovaní (1 %) neodpověděli. Výsledky odpovídají tomu, že pouze třetina žáků používá platební kartu.

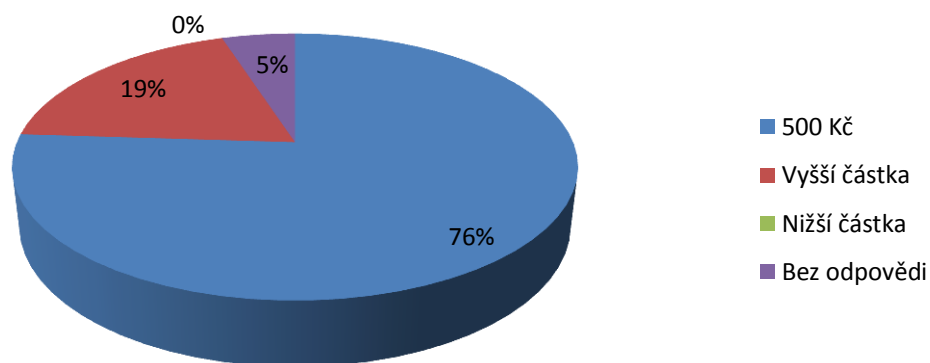
Následující dvě otázky se vztahovaly k bezkontaktním platebním prostředkům.

Čtvrtá otázka: „Můžete s bezkontaktní platební kartou vybrat z bankomatu?“.

- Správnou variantu ano, bezkontaktní funkce karty nemá na výběr z bankomatu vliv, zvolilo 131 žáků (61 %). Jen 84 žáků (39 %) nevědělo nebo uvedlo nesprávnou variantu, a to: ne, tento typ karty lze použít pouze na platby v obchodech nebo ano, ale pouze do výše bezpečnostního limitu, který stanovuje banka.

V páté otázce měli žáci uvést limit u bezkontaktního platebního prostředku, který je akceptován bez zadání PINu.

Graf 10: Poměr odpovědí na otázku číslo 5: "Do jaké výše jsou u bezkontaktního platebního prostředku akceptovány platby bez PINu?"

Zdroj: vlastní zpracování

- Správnou odpověď 500 Kč uvedlo 163 žáků (76 %), 40 žáků (19 %) uvádělo vyšší částky, 12 žáků (5 %) neuvedlo žádnou částku a nikdo neuvedl částku nižší.

Další, v pořadí šestá otázka, zjišťovala, zda žáci vědí, jak je na účtence zdokumentována platba kartou. V této otázce byla zaznamenána vysoká úspěšnost správné odpovědi ve všech kategoriích. Pořadí úspěšnosti dle jednotlivých kategorií dotazovaných je následující:

Tabulka 3: Pořadí úspěšnosti dle jednotlivých kategorií dotazovaných

Pořadí	Kategorie	Úspěšnost
1.	Muž, zletilý, Veřejnosprávní činnost	100 %
2.	Žena, zletilá, Sociální činnost	89 %
3.	Žena, zletilá, Veřejnosprávní činnost	88 %
4.	Muž, nezletilý, Sociální činnost	75 %
5.	Žena, nezletilá, Veřejnosprávní činnost	74 %
6.	Muž, nezletilý, Veřejnosprávní činnost	67 %
7.	Žena, nezletilá, Sociální činnost	65 %
8.	Muž, zletilý, Sociální činnost	60 %

Zdroj: vlastní zpracování

- Z 215 respondentů odpovědělo správně 164 (76 %) respondentů. Je to stejná úspěšnost jako v předešlé otázce.
- Otázkou je, zda by úspěšnost byla stejná, kdyby ve správné odpovědi, že na účtence je uvedeno obvykle poslední čtyřčíslí platební karty a název karetní asociace (v ČR nejčastěji VISA nebo MasterCard), nebyly vyspecifikovány právě tyto karetní asociace. Tato nápověda mohla být dle mého subjektivního dojmu návodná.
- Nesprávné odpovědi – z účtenky typ úhrady nepoznám zvolilo 27 (12 %) respondentů, odpověď – na účtence je uvedeno celé číslo platební karty a jméno jejího vlastníka volilo 8 (3 %) respondentů a 11 (5 %) respondentů zakroužkovalo poslední nesprávnou odpověď – na účtence je uvedeno, že platba byla provedena kreditní/debetní kartou a čtyřčíselný PIN kód. Jen 5 (2 %) respondentů otázku nezodpovědělo.

Sedmá otázka zněla: „K níže uvedeným nominálním hodnotám bankovek uveďte osobnost české historie, která je zobrazena na lícové straně bankovky“. Předepsány byly všechny nominální hodnoty bankovek: 100 Kč, 200 Kč, 500Kč, 1000 Kč, 2000 Kč, 5000 Kč.

Pořadí, v kterém si žáci zapamatovali historickou osobnost na bankovce správné nominální hodnoty, je následující:

Tabulka 4: Pořadí, ve kterém si žáci zapamatovali historickou osobnost na bankovce

Nominální hodnota	Historická osobnost	Úspěšnost
100 Kč	Karel IV.	83 %
500 Kč	Božena Němcová	81 %
200 Kč	Jan Ámos Komenský	80 %
5 000 Kč	Tomáš Garrigue Masaryk	78 %
1 000 Kč	František Palacký	76 %
2 000 Kč	Ema Destinová	64 %

Zdroj: vlastní zpracování

- Nejvyšší procenta úspěšnosti mají bankovky s nižší nominální hodnotou – 100 Kč, 200 Kč a 500 Kč. Tento výsledek má celkem logické opodstatnění, žáci těmito bankovkami platí nejvíce.

Osmá otázka měla obdobný charakter. Žáci měli doplnit měnu, která se v daném státě používá. Měna se týkala států: Velká Británie, Rusko, Rakousko, Polsko, Maďarsko, Švýcarsko, Slovensko, Švédsko, Chorvatsko.

Tabulka 5: Pořadí států podle úspěšnosti uhodnuté platné měny

Pořadí	Stát	Úspěšnost
1.	Slovensko	100 %
2.	Chorvatsko a Velká Británie	87 %
3.	Rakousko	80 %
4.	Rusko	57 %
5.	Polsko	45 %
6.	Švédsko	42 %
7.	Švýcarsko	39 %
8.	Maďarsko	33 %

Zdroj: vlastní zpracování

- Ve 100 % znali žáci měnu Slovenska, v 87 % znali měnu Velké Británie a Chorvatska, že se v Rakousku platí eurem vědělo 80 % žáků a ruskou měnu

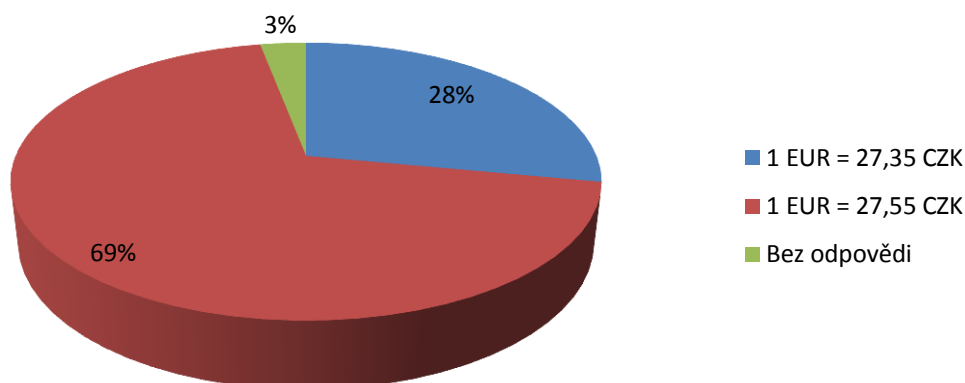
vědělo 57 % žáků. Ostatní měny dalších států byly již pod padesáti procenty. Polskou měnu zlotý vědělo 45 % žáků, měnu Švédska vědělo pouze 42 %, měnu Švýcarska 39 % a měnu Maďarska pouhých 33 %. Maďarsko by mělo podstatně lepší umístění, kdyby žáci nezaměnili forinty za forneti, florinty, forenty, frointy, folorinty atd.

Předposlední otázka se věnovala finančním produktům, kde ke třem definicím měli žáci přiřadit pojem, který danou definici vyjadřuje. Vybírat mohli ze šesti pojmů: anuita, akontace, disponibilní zůstatek, kontokorent, operativní leasing, spotřebitelský úvěr.

- K první definici: ..... je krátkodobý úvěr, který banka poskytuje k běžnému účtu. Klient díky němu může na účtu v povoleném rámci přečerpat limit vlastních prostředků, doplnilo správnou odpověď – kontokorent – 38 % respondentů.
  - K druhé definici: ..... je splátka – procentní část ceny, kterou musí klient zaplatit před začátkem splácení zbývající části ceny, doplnilo správnou odpověď – akontace – 33 % respondentů.
  - K třetí definici: ..... je úvěr poskytovaný soukromým osobám a domácnostem, většinou na nákup spotřebního zboží a služeb, doplnilo správnou odpověď – spotřebitelský úvěr – 68 % respondentů.
- z 215 respondentů jich pouze 37 (17 %) odpovědělo správně na všechny tři definice.

V poslední, desáté otázce, měli žáci určit, při jakém kurzu dojde ke zhodnocení měny. Kurz byl dán $1 \text{ EUR} = 27,45 \text{ CZK}$.

Graf 11: Poměr odpovědí na otázku číslo 10: "Co znamená zhodnocení měny, když stávající kurz je následující: 1 EUR = 27,45 CZK?"

Zdroj: vlastní zpracování

- Variantu a) zhodnocení měny znamená, že kurz bude 1 EUR = 27,35 CZK zvolilo jen 28 % respondentů.
- Variantu b) zhodnocení měny znamená, že kurz bude 1 EUR = 27,55 CZK zvolilo 69 % respondentů.
- 3 % respondentů zanechalo otázku bez odpovědi.
- Při vyhodnocování této otázky mě překvapilo vysoké procento nesprávné odpovědi.

4.4 Shrnutí

Pokud bych měla výsledek dotazníkového šetření celkově shrnout, pak musím konstatovat, že finanční gramotnost žáků Střední odborné školy služeb je v oblasti platebního styku dobrá a byla by ještě lepší, kdyby všichni žáci vyplňovali dotazník s ochotou, přemýšleli a nepodceňovali odpovědi. Pro některé to byla hra. Na druhou stranu musím konstatovat, že v průběhu roku se i na naší škole vyplňují různé dotazníky a tak může být žák již přesycen neustálým vyplňováním.

Pořadí úspěšnosti v dotazníkovém šetření dle identifikačních skupin zmíněných v úvodu charakteristiky respondentů je následující:

1. Muži, zletilí, Veřejnosprávní činnost
2. Muži, zletilí, Sociální činnost
3. Ženy, zletilé, Veřejnosprávní činnost

4. Ženy, zletilé, Sociální činnost

Nejlépe, s vysokým procentem úspěšnosti, v rozsahu 56 % - 100 %, odpovídali zletilí žáci obou oborů.

I když skupinu mužů bychom mohli považovat za nerelevantní, vzhledem k tomu, že jsou oproti ženám ve velmi malém počtu. Mužů zletilých v oboru Veřejnosprávní činnost je jen 5 a v oboru Sociální činnost také 5. Žen zletilých v oboru Veřejnosprávní činnost je 34 a v oboru Sociální činnost 44.

Z pořadí jasně vyplývá, že žáci během studia získávají další vědomosti a dovednosti v oblasti finančního vzdělávání.

5 Závěr a doporučení

V bakalářské práci jsem analyzovala finanční gramotnost žáků Střední odborné školy služeb v oblasti platebních služeb se zaměřením na platební styk. Jako výzkumnou metodu jsem použila dotazníkové šetření, které proběhlo ve všech deseti třídách střední školy během měsíce listopadu 2014.

Výsledkem této analýzy je zjištění, že si žáci v průběhu studia osvojují nejen ekonomické pojmy, ale získávají i kompetence nezbytné pro finanční zabezpečení sebe a své rodiny. Neznamená to ale, že není co zlepšovat v koncepci výuky finanční gramotnosti. Současná společnost je označována jako informační, a proto je žádoucí žáky neustále připravovat na toto prostředí, rozvíjet dovednosti použitelné v reálném životě. Doporučením by mohla být lepší integrace vzdělávacího obsahu, aby výuka finanční gramotnosti byla komplexnější v kontextu s ostatními předměty. Žák by měl být při finančním vzdělávání více aktivní, měl by sám vyhledávat informace, třídil je, posuzovat a hodnotit. Tím by docházelo k rozvoji kritického myšlení, které je nezbytné pro praktický život.

Jednou z metod, jak dosáhnout výukové aktivity, je použití metody situační, jejíž podstatou je řešení určité problémové situace, která je odrazem skutečné události. Žáci vedou diskusi, což je další využitelná metoda pro výuku. Diskuse pak může vyústit v metodu heuristickou. Ta bývá charakterizována jako učení „objevil jsem to sám!“

K oživení vzdělávacího procesu by zcela jistě přispělo projektové vyučování. Tato metoda se nejvíce přibližuje praxi a vede k využívání poznatků z jiných předmětů. Žáci pracují v týmu, což podporuje spolupráci, vzájemnou komunikaci a žáci tímto získávají potřebné životní kompetence. Nevýhodou je časová náročnost. Projektové vyučování vyžaduje souvislý čas, klasické vyučovací hodiny nejsou vhodné. To je hlavním důvodem, proč ve školách není tak často zařazováno do pravidelné výuky.

Praktická část bakalářské práce bude mít i sekundární využití. Dotazníkového šetření finanční gramotnosti se ve Střední odborné škole služeb zúčastnilo 215 žáků z celkového počtu 255. Proběhla tedy vypovídající analýza finanční gramotnosti. Výsledky šetření budou poskytnuty předmětové komisi ekonomických předmětů k analýze výuky finanční gramotnosti a s tím související možnosti úpravy vzdělávacího procesu v oblasti finančních služeb, jak z analýzy vyplývá, hlavně

v nižších ročnících. S výsledky šetření budou též seznámeni samotní žáci, a to v předmětech, ve kterých je výuka finanční gramotnosti zařazena. Dále budou na informační tabuli vyvěšeny grafy k individuálnímu nahlédnutí.

Žáci této střední školy se umisťují každým rokem v soutěžích finanční gramotnosti na stupních vítězů, ale nebylo by od věci, kdyby se takovéto šetření opakovalo v průběhu dvou až tří let a výsledky se opět analyzovaly.

Seznam použitých zdrojů

- 1) DVOŘÁK, P. Bankovníctví pro bankéře a klienty. 3. přepracované a rozšířené vydání. Linde Praha, a. s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005. 681 s. ISBN 80-7201-515-X
- 2) DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. Finanční vzdělávání pro střední školy se sbírkou řešených příkladů na CD. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9
- 3) HOLMAN, R. Ekonomie. 3. aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. 714 s. ISBN 80-7179-681-6
- 4) NAVRÁTILOVÁ, P., JIŘÍČEK, M., ZLÁMAL, J. Finanční gramotnost – učebnice učitele. Vydání druhé. Computer Media s.r.o., 2013. 184 s. ISBN 978-80-7402-151-0
- 5) REVENDA, Z. a kol. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 4. vydání. Management Press, Praha, 2005. 627 s. ISBN 80-7261-132-1
- 6) SYNEK, M. a kol. Podniková ekonomie. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. 479 s. ISBN 80-7179-736-7
- 7) ŠENKÝŘOVÁ, B. a kol. Bankovníctví I. 4. aktualizované vydání Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2005. 202 s. ISBN 80-86754-53-7
- 8) ŠVARCOVÁ, J. a kol. Ekonomie – stručný přehled. CEED, 2011/2012. 303 s. ISBN 978-80-87301-01-2
- 9) VLČEK, J. Ekonomie a ekonomika. 4., zcela přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 516 s. ISBN 978-80-7357-478-9
- 10) VYBÍHAL, V. a kol. Slabikář finanční gramotnosti. 2. aktualizované vydání. COFET a. s. Praha, 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0

Internetové zdroje:

- 1) VÚP. [cit. 2014-08-25], dostupný na www: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf

- 2) MŠMT. [cit. 2014-08-30], dostupný na <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/14431/METODICKA-DOPORUCENI-PRO-VYUKU-FINANCNI-GRAMOTNOSTI.html/>
- 3) MŠMT. [cit. 2014-08-30], dostupný na [www: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/17579/metodicka_doporuceni_pro_vyuku_financni_gramotnosti_akt.pdf](http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/17579/metodicka_doporuceni_pro_vyuku_financni_gramotnosti_akt.pdf)
- 4) MFČR. [cit. 2014-08-31], dostupný na [www: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/strategie_fin-vzdelavani_cr_200710.pdf](http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/strategie_fin-vzdelavani_cr_200710.pdf)
- 5) ČNB. [cit. 2015-02-09], dostupný na [www: http://www.akcie.cz/kurzovni-listek/kurzy-men?gclid=CIWor62_1cMCFbHHtAodAwcALQ](http://www.akcie.cz/kurzovni-listek/kurzy-men?gclid=CIWor62_1cMCFbHHtAodAwcALQ)
- 6) Metodický portál RVP. [cit. 2014-09-18], dostupný na [www: http://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=60776&view=6055&block=34087](http://digifolio.rvp.cz/view/artefact.php?artefact=60776&view=6055&block=34087)
- 7) Česká spořitelna. [cit. 2014-11-11], dostupný na [www: http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/news_ie_1822.xml](http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/news_ie_1822.xml)
- 8) Raiffeisenbank. [cit. 2014-11-11], dostupný na [www: https://www.rb.cz/osobni-finance/platebni-karty/debetni-karty/bezkontaktni-nalepka-mc/](https://www.rb.cz/osobni-finance/platebni-karty/debetni-karty/bezkontaktni-nalepka-mc/)